

SU ŽALGIRIU – UŽ LIETUVĄ!

ŽALGIRIS

Didžiausias Lietuvos priešas - vidinė išdavystė

Lapkričio 23-iają, Lietuvai švenčiant tautos patriarcho daktaro Jono Basanavičiaus 165-ąjį gimtadienį, solidžia valstybine J.Basanavičiaus premija, skiriama už etninės kultūros tradicijų plėtojimą, puoselėjimą ir tyrinėjimą, buvo įvertintas žinomas Lietuvos mitologas humanitarinių mokslų daktaras Dainius RAZAUSKAS. Nuoširdžiai sveikindami su pelnytu įvertinimu, šiandien su laureatu kalbamės apie tai, kuo skiriasi ir kuo panašios J.Basanavičiaus kurtoji ir šių dienų Lietuvos.

Rimvydas STANKEVIČIUS
„Respublikos“ žurnalistas

- Yra tradicija šios premijos laureatui pasodinti ąžuoliuką Ožkabaliuose, Jono Basanavičiaus tėviškėje. Ilgainiui išsikerosianti vien iškilų ir garbingų Lietuvos asmenybių pasodintų ąžuolų giria jau savaime yra vertybė, bet jums, kaip etnologui, šis simbolis turbūt byloja ir dar šį tą apie nacionalinės kultūros tęstinumą?

- Kadangi lapkričio 23-ioji - ne pats tinkamiausias metas ąžuoliukui sodinti, šio tradicinio laureatui prideramo ritualo dar neatlikau - jis laukia pavasarį.

Visa, kas pridera, žinoma, aš atliksiu, bet, jei kalbamės visiškai atvirai, visokiems išoriškiems iškilmingiems aktams aš esu gana abejingas, net jei tai ir ąžuoliukų sodinimas. Bene būsiu sugadintas sovietinių demonstracijų.

- Abejingas? Ir šitai sako žmogus, kuris, gindamas medį nuo pjūklo, sykį netgi buvo prie jo prisirakinęs?

- Prisirakinęs nebuvo, tik savo kūnu užstojęs kamieną darbininkams su elektriniais pjūklais pasakiau: „Jei pjausite, tai kartu su manimi.“

Tą puikų aukštą topolį, kuriuo baikščiai tebesigėriu pro savo virtuvės langą, tąsyk man išgelbėti pavyko, nors teko išsikviesti savivaldybės valdininkus. Bet darbų vykdytoja nueidama pagrasino: „Sutrukdei mums, už tai dabar mes nupjausime kitą medį - ana štai tą.“ Maniau, ji tik erzina mane, negalėdama nieko daugiau padaryti, tačiau po kokios savaitės grįžtu iš darbo - nebėra medžio, tiktai sveikutėlis kelmas rasoja. O prieš man išlekiant ano medžio ginti, jie jau buvo spėję kuplią liepą po langais sudoroti. Jos kelmas kitais metais dar želmenis leido, bet gretimo namo gyventojas ten pradėjo statyti automobilį. Kol tą vietą per policiją ir savivaldybę nuo automobilių atkovojome, želmenys nunyko.

Taigi kiemuose šlamančius, ošiančius medžius išpjausime, po langais visus šaligatvius su vejomis užleisime nebūdžiamai maitoti - ir patys važiuosime medelių sodinti į Ožkabalius, kur jie dar niekam netrukdo automobilių statyti. Bent jau kol kas.

Gal todėl parodomieji medelių sodinimai iškilmingomis progomis manęs nejaudina.

- Pritariu. O ar nebyloja apie dvilypį mūsų gyvenimą ir pati J.Basanavičiaus premija, teikiama už nacionalinės kultūros puoselėjimą šalyje, kuri save deklaruoja kaip trokštę trokštančią globalizuotis, kurioje tautinės vertybės skelbiamos reakcinga atgyvena, tiek Briuseliui įsisteikti norinčių šalies politikų, tiek didžiosios šalies žiniasklaidos, tiek pedagogų?..

- Lietuva visai netrokšta globalizuotis ir tautiškumo visai neketina išsižadėti. Tiesiog dalis žmonių mūsų visuomenėje be atokvėpio šaukia apie „ėjimą į Europą“, ir šaukia taip garsiai, kad iš šalies ima atrodyti, neva šaukiame mes visi. Tuos šaukiančiuosius aš vadinu komjaunuoliais (dar taikliau - komsomolcais). Ne tai svarbiausia, kuris iš jų tikrai anuomet buvo komjaunimo sekretorius, kuris nebu-

vo, - svarbu čia pati laikysena ir jos dvasinis turinys. Tiksliau - visiškai jo stoka.

Pats aš esu išmokęs to „komjaunuoliško“ šūkavimo nebegirdėti. Užtat įdėmiai įsiklausęs į gyvus žmones galiu pasakyti, kad didesnioji dalis Lietuvos visuomenės yra labai išsiilgusi tautiškumo ir Tėvynės meilės. Širdyse ji ruseina, bet jai lyg ir nepadoru pasireikšti. O pakurstyti ją taip, kad suliepsnotų ir nušviestų, sušildytų mūsų gyvenimus, daugeliui trūksta drąsos. Žmonės tų komjaunuolių kažkodėl bijo, bijo jų pikto pravardžiavimo. O juk jie tėra apgailėtini suskiai.

Beje, Tėvynę mylėti ir jos labai darbuotis ES, mano galva, visai netrukdo. ES samprata gali keistis ir keičiasi drauge su jos parlamenta-

kad tas noras nuneigti tautines skirtybes sklinka ne iš Briuselio, o būtent iš Lietuvos „komjaunuolių“. Gal jie patys ir mano, kad šitaip elgdami pataikauja Briuseliui, kaip sovietiniais laikais įsiteikino Maskvai, bet nemanau, kad tai būtinas ar vienintelis įmanomas santykis. Manau, kad, jeigu lietuviai drąsiai ir ūkiškai imtųsi šeiminkauti savo šalyje, Briuselis pasirodytų ne kaip kokia kliūtis, o kaip labai palanki aplinkybė Lietuvai augti ir suklestėti. Kliūtis yra rėkujančių „komjaunuolių“ pridengta vietinė korupcija, dėl kurios didelė dalis Briuselio paramos nuėjo šuniui ant uodegos - buvo „įsivainta“ tiesiogine buotine prasme.

Aš esu įsitikinęs, kad didžiausias Lietuvos priešas yra vidinė išdavystė. Savi išdavikai -

▶ Lietuvos vidinei sveikatai šiandien labai trūksta žygio ir žygio taisyklių: našta žygyje visiems padalijama po lygiai

rais Briuselyje. Viena nesikeičia - laisvų ir dvasiškai sveikų žmonių poreikis gerbti vieniems kitus ir būti gerbiamiems, ir bendradarbiauti, ir netgi draugauti, kai tik tai tampa įmanoma. Užtat kai koks kvailys įkyri rėkdamas apie „ėjimą į Europą“, reikia ne Europą keikti ir ne nuo Europos nusigręžti, o nuo to rėkiančio kvailio. Manau, laisvas ir lygiavertis bendradarbiavimas su kitomis tautomis ir valstybėmis - vienintelis įmanomas sugyvenimo būdas.

Aš nesakau, kad į visus ES reiškinius žiūriu palankiai, kad kiekvienas Briuselio priimtas nutarimas man yra geras, o tik tai, kad tai, kas nėra gerai, reikia ne sugriauti, o pataisyti. Argi ne taip pat Lietuvoje? Argi mylėti Tėvynę - tai manyti, kad čia viskas gera ir tobula? Aš manau visai priešingai: mylėti reiškia ne užsimanoti ir ne apsimesti, kad viskas gerai, o ypač akylai, tiesiog priekabiauti įžiūrėti visus trūkumus ir imtis juos taisyti. Kaip tik tai reiškia meilę ir atsakomybę. ES irgi reikia ne idealizuoti ar demonizuoti, o dorai, garbingai ir drąsiai naudotis jos teikiamais privalumais.

- Ir aš esu už bendradarbiaujančią, darnią Europą, bet aš - už bendravimą tarp tautų, o ne apsimetinėjimą, kad tautų įvairovės išvis nėra.

- Galbūt aš klystu, nes nesu politikas ir neišmanau daugybės subtilybių, bet man atrodo,

tie, kuriems asmeninis pilvas yra svarbiau nei tauta ir valstybė, nei žmonių gerovė apskritai. Iš tikrųjų jie patys jaučiasi nevisaverčiai, o kad nukreiptų dėmesį nuo savęs, pirštu rodo į Lietuvą, sakydami, kad Lietuva provinciali, neįgali, nevisavertė, mažytė, vadina ją Lietuvėle ir t.t.

Aš už tautų Europą. Ir kiek teko bendrauti, dauguma kitų ES valstybių piliečių yra už tautų Europą. Antai neseniai teko šiltai ir atvirai pasišnekėti su keliais Belgijos flamandais. Mūsų tautinės skirtybės mūsų ne nutolino, o priešingai - suartino. Beje, pajutau iš jų didelę pagarbą tautiškumui, patriotizmui ir slaptą panieką pasirengimui už ilgesnį eurą įstoti į užpakalį, prie kurio jie perdėm įpratę ir kuriuo bodisi. Ir Lietuva tuo jokia išimtis. Esu tikras, kad toks dalykas kaip pagarba apskritai įmanoma tik tarp skirtingų, tarp tokių, kurie žino, kas jie yra. Tiek žmonių, tiek tautų. Nes tik tas, kuris turi savigarbos, gali gerbti kitą.

Tarp mankurtų, nuolat išduodančių save ir jau praradusių sielas dėl sotesnio pilvo ir patogesnės buities, pagarba neįmanoma. Todėl manyti, kad tautų, religijų ir kultūrų skirtumai yra tarpusavio nesantaikų priežastis, yra klaida. Juk savo kailiu patyrėme, kaip sovietų suvienodinti, sulyginti (norisi pridurti - su žeme) žmonės nemirktelėję gali vienas kitą parduoti, engti, žudyti.

- O kaip mums derėtų tvarkytis su tais „komjaunuoliais“?

- Yra du būdai, kaip ir gydantis nuo bet kurios ligos: galima nukreipti visas jėgas prieš puolančias iš aplinkos bakterijas ar virusus, o galima stiprinti imunitetą, savo organizmo imuninę sistemą, kad aplinkoje nuolat besiveisiančios virusai neįstengtų taip lengvai mūsų sušaldinti. Pirmasis būdas skubesis ir daugiau trumpalaikis, o antrasis, nors lėtesnis, man atrodo daug svarbesnis. Tai mokymasis mąstyti savo galva, jausti savo širdimi ir tiesiog gyva-plaukiais skirti pelus nuo grūdų.

- Kaip manote, kas lėmė, kad J.Basanavičiaus laikais Lietuvos imuninė sistema veikė, ir ko trūksta mums, kad ji geriau veiktų dabar?

- J.Basanavičiaus laikų Lietuvoje dar daugmaž visuotinai buvo suvokiama tiesa, kad darbas - tai ne tik pragyvenimo šaltinis. Aš esu radęs sau tokią formulę: dirbti reikia už pinigus, bet ne dėl pinigų. Į darbą žmogų turi vesti širdis. Mėgstamą, mylimą darbą dirbdamas žmogus ilsisi ir šypsosi, ir dažniausiai padaro jį gerai. O tas, kuris tedirba dėl pinigų, tėra vergas, net ne visai žmogus. Darbas nėra tik ekonominė veikla. Darbas, kai į jį žmogus įdeda širdį, arba jame suranda širdį, virsta pirmiausia dvasine veikla.

Mes šią paprastą tiesą, deja, baigiame pamiršti.

Dar prisiminkime daugybę kartų praktiškai patikrintą dėsni: žygyje niekas neserga. Ne kalbu apie traumas, susižeidimus, o apie visokius peršalimus. Nes žygis įprasmina, suteikia pastangoms tikslą, kryptį ir šitaip sutelkia, mobilizuoja, įkvepia. Ir padaro atsparų ligoms.

Tad štai - Lietuvai, Lietuvos vidinei sveikatai šiandien labai trūksta žygio ir žygio taisyklių: našta žygyje, nori nenori, visiems padalijama daugmaž po lygiai. Ar matėte žygį, kuriame nešulius nešų tik dalis, o kiti eity tušti ir dar niekintų nešančius? Tokia nelygė žygį greitai sustabdo. Ir košė prie laužo - gal kam ir daugiau atsitiktinai teks arba liks pakartoti, bet į dubenėlius dedama po lygiai. Bent minimalus socialinis teisingumas žygyje yra visiškai būtinas, privalomas. O jeigu esi stipresnis ir gali daugiau už kitus, tai užsidėk sunkesnę kuprinę, paimk ką nors iš silpnesnio. Jei dorai padėsi, anksčiau ar vėliau jie patys prie katilo pasakys: „Įdėkite jam daugiau, jis daugiau nešė!“ Ir tai bus pelnyta tavo garbė!

Tautinio solidarumo visai be socialinio solidarumo pasiekti neįmanoma. O socialinis solidarumas neįmanomas be socialinio teisingumo, apskritai be teisingumo. Kitaip tai ne solidarumas, o apgavystė, kuri labai greitai subliūksta kaip muilo burbulas.

- Šventa tiesa, tik kas ja Lietuvos visuomenę bešmokys kliautis, idant ji virsėtų mūsų tikrove?

- Niekas kitas, tik švietimas. O švietimas yra toks, kokia kultūra. Todėl pirmiausia būtų gerai iš „komjaunuolių“ atsiimti kultūrą. Tiksliau, supratus, kad ji jiems niekada nepriklausė ir kad jie čia kaip tik mažiausiai įgalūs. Bet galiausiai kultūra yra tokia, koks žmonių dvasinis gyvenimas. Nes tautiškumo branduolys yra ne ekonomika, ne politika ir ne karyba, o kultūra ir dvasingumas. Ne išorinė jo formos, ne parodomasis religingumas, o tylus nuolatinis dvasinis darbas. Dvasios ištūžis pro sukąstus dantis, pamažėle išjudinantis traukinį. Kaip Jono Basanavičiaus. Kaip Sajūdžio.

- Dar reikia pasirinkti teisingą kryptį?

- Teisinga kryptis tėra viena - stačiai aukštyn, į Didžiąją Šviesą. Linkstant bet kuria kryptimi į šalį tegalima nulinkti. O jei išsitiesi augti, tai tik aukštyn.

O.Merkienė - matematikė, nepalūžusi Sibiro tremtyje

Olga Stefanija Januševičiūtė-Merkienė gimė prieš 110 metų, 1906 m. (mėnuo ir diena niekur neminimi; gal per Pirmąjį pasaulinį karą dingę dokumentai?) Rietave, mirė 1982 vasarį Vilniuje. Gimė Antano Januševičiaus, baigusio Bogdano Oginskio (1848-1909) įsteigtą ir išlaikomą muzikos mokyklą bei vargonininkavusio Rietavo bažnyčioje, šeimoje. Vėliau tėvai persikėlė į Panevėžį, vaikus leido į gimnaziją, bet tėvas nebeturėjo nuolatinio darbo.

O.Merkienės dukra rašė: „Šeima vertėsi sunkiai, todėl, baigusi gimnaziją, mama žinojo, kad siekiančios aukštojo mokslo jos niekas nerems. Tačiau ryžosi ir įstojo studijuoti matematikos. Universiteto matematikos studijų programa buvo orientuota į baigusią realines gimnazijas. Atėjusiems iš humanitarinės gimnazijos teko gerokai paplušėti. Stipendijos pirmą semestrą negavo, o vėliau gaudavo tik pusę - 75 litus. Teko imtis privačių pamokų ir kitokio darbo. Mokslo metams baigiantis, jaunajai studentei buvo nustatyta plaučių džiovina, atrodo, žlunga visos svajonės. Ji nuėjo pas fakulteto dekaną prof. Zigmą Žemaitį atsiimti dokumentų...“. Dekanas studentę nurmino, pasiūlė per vasarą pamokyti dvarininkų vaikus, kur gerai maitinamasi atkuto. Prof. Petras Juodakis (1872-1940), Chemijos fakulteto dekanas, pakvietė studentę visam studijų laikotarpiui pietauti jo šeimoje.

Tačiau liga nesitraukė. Ketvirtame kurse teko nutraukti studijas ir išvykti mokytojauti į Zarasus. Sveikata nesitaisė. Apskrities viršininkas Juozas Merkys, jaunosios mokytojos sužadėtinis, savo lėšomis išsiuntė ją gydytis į Šveicariją. Lėšų paskolino ir sesuo, 500 litų suaukojo kolegės mokytojai, nes gydymas buvo brangus. Kalnų kurortai padėjo. Nors vestuves teko atidėti trejiems metams, per juos studentė išlaikė visus likusius egzaminus. Susituokė 1931 m. ir ėmė dirbti Kaišiadoryse, kur apskrities viršininku buvo perkeltas vyras.

Labai jaudinančiai O.Merkienė aprašė savo paskutinės darbo valan-

das Zarasuose: „Mielas direktorius Jonas Steponavičius susitarė, kad dvyliką valandą į Kauną vykstantis autobusas pakeliui sustotų prie gimnazijos ir mane paimtų. Mano paskutinė pamoka kaip tik buvo auklėjamojoje klasėje. Ir tik likus penkioms minutėms iki skambučio susijaudinusi pasakiau, kad tai mano paskutinė pamoka šioje mokykloje. Mokiniai apstulbo, beveik visos mergaitės ėmė verkti. Vos begalėjau padėkoti jiems už gerą elgesį, gerą mokslą ir palinkėti sėkmės ateičiai. Turėjau labai susikaupti, kad pati nepravirkčiau, taip man buvo graudu su jais išsiskirti. Po skambučio jie mane apsupo, klausinėjo, linkėjo laimės, iš susijaudinimo mažai ką ir tegirdėjau. Mokytojų kambary padėkojau direktoriui ir kolegoms mokytojams už draugiškumą. Prie mokyklos gatvėje spietėsi mokiniai su rudens gėlėmis. Čia ir direktorius, ir mokytojai, ir mokinių atstovai dėkojo man, linkėjo sėkmės, teikė gėles. O autobuso keleiviai išlipę mus stebėjo. Kai aš autobuse atsisėdau prie vyresnio amžiaus vyriškio, jis man ir sako: „Šis atsisveikinimo vaizdas liks jums visam gyvenimui.“ Jis buvo teisus. Ir šiandien, po daugelio metų, matau tą sceną ir seną, daug išgyvenusių širdį sušildo tos tolimos praeities vaizdas: tie mieli, brangūs mokiniai, tas energingas direktorius ir tie nuoširdūs mokytojai.“

Sustiprėjus sveikatai, neskubant buvo parašytas ir apgintas diplominis darbas „Begalinių mažybių analizis XVII-ame amžiuje“ (vadovas prof. Z.Žemaitis). Diplomas O.Merkienėi buvo įteiktas 1936-tųjų gruodžio 15 dieną. Beje, įdomiai O.Merkienė aprašė sėkmingą savo specialybės pasirinkimą: „Anais laikais buvo išleistas potvarkis, kad gerą atlyginimą gaunančių vyrų žmonos nedirbtų. Kai aš nuvažiauvau į Švietimo ministeriją pasiteirauti, ar man išeiti iš darbo, tai man pasakė - žinoma, ne. Matematikai yra aukso vertės, nes jų trūksta.“ Tad ji su dideliu dėkingumu prisiminė bendraklasį Panevėžio gimnazijoje Vincą Rasteni: „Jis patarė studijuoti matematiką, nes tai sun-

► Knygos „Aš - Olga, Juozo žmona“ viršelis

kus mokslas, stojančių bus mažiau ir ateityje nebus jokios konkurencijos. Taigi aš, Barbutė (Šegamogaitė - A.A.) ir Katrytė (Masiliūnaitė - A.A.) nutarėm studijuoti matematiką.“

nuo šeimos, - rašė dukra, - įkalintas Rešiotų lageriuose, kur ir mirė. Mama dėl sveikatos fizinio darbo dirbti negalėjo. Pirmus metus Altajaus krašte gyvenome keisdami daiktus

► Rašytoja Sigita Narbutaitė-Lipovienė: „Nors atrodo trapi ir gležna - atlaikė tremtį. Grįžusi važinėjo į turistines keliones, bendravo su draugais. Mokėjo žaismingai bendrauti su vaikais“

Sekėsi O.Merkienėi ir darbas Kaišiadoryse. Vadovavo ji ir mokyklos merginoms - šaulėms. 1940 m. okupavus Lietuvą SSRS kariuomenei, vyras buvo atleistas iš pareigų. Šeima su trimis vaikais persikėlė į Panevėžį, O.Merkienė ėmė mokytojauti gimnazijoje, 1941 m. visi buvo išvežti į Sibirą. „Tėvas buvo atskirtas

į maistą. Po metų buvome nuvežti į Užpoliarę Jakutijoje ir atsidūrėm baisiam skurde. Sužinojusi, kad ruošiamasi atidaryti mokyklą, mama nuėjo prašyti darbo, tikėdamasi būti priimta valytoja. Bet ta išsvajota vieta jau buvo užimta, tremtinius priimti mokytojauti buvo neleidžiama. Bet švietimo skyriaus darbuotojams padarė

įspūdį, kad mama yra baigusi universitetą ir dėsiusi gimnazijoje, o matematiko mokykla neturėjo. Po ilgų derybų tremtinių komendantas nusileido. Taip mes buvome išgelbėti nuo neabejotinos mirties. Beteisei tremtinei išsilaikyti mokytojos pareigose buvo nelengva. Kelis kartus buvo atleista ir, jei ne matematikų trūkumas, motinai nebūtų pasisekę sugrįžti į darbą.“

O.Merkienėi teko mokytojauti Tit Arų, Bykovo rago, Jakutsko mokyklose. Apie darbą pirmosiose dviejose mokyklose ji rašė: „Kokia mokykla? Tamsi, apšerkšnijusiom sienom, vietoj langų stiklo ledo luitai. Išbadėje, sutinusiais sąnariais, išopėjusiom dantenom lietuviukai, dažnai balanos šviesoje ruošiantys pamokas, neatsilikdavo, kartais ir pralenkdavo vietinių tarnautojų sočius, viskuo aprūpintus vaikus.“

1956 m. šeima grįžo į Lietuvą. Padedant studijų laikų kolegai matematikui doc. Gerardui Žilinskui (1910-1936), pavyko apsigyventi ir per porą metų nuo grįžimo įsidarbinti mokykloje Vilniuje, kur ir išdirbo iki pensijos. Tiesa, pasitarnavo ir SSRS kariuomenės maršalo Georgijaus Žukovo (1896-1974) užtarimas: iš pradžių niekaip negalėjusi įsidarbinti Vilniuje O.Merkienė kaip tuo metu kariuomenėje tarnavusio kareivio motina parašė jam. Dukrai Rytėi Nunilei Merkytei (1933-2016), baigusiai matematikos mokslus Jakutsko pedagoginiame institute, įsidarbinti padėjo prof. Jonas Kubilius (1921-2011). Ji 1956 m. metais pradėjo dirbti Fizikos ir matematikos instituto Matematikos sektoriaus vyresniąja laborante. Nuo 1967 m. dirbo Tikimybių teorijos sektoriaus jaunesniąja moksline bendradarbe. 1972 m. apgynė disertaciją fizikos-matematikos mokslų kandidato (dab. - daktaro) laipsniui gauti. 1981 m. išrinkta vyresniąja moksline bendradarbe Matematinės statistikos skyriuje. Šias pareigas ji ėjo iki 1992 m. R.N.Merkytė nuo pat pirmųjų darbo metų domėjosi tada dar nauja mokslo šaka - matematine lingvistika. Pradėjo rinkti lietuvių kalbos statistiką ir ją tirti.

Habil. dr. Algirdas AŽUBALIS, Generolo Jono Žemaičio Lietuvos karo akademijos profesorius

Naujos *Andriaus Kaniavos* kompaktinės plokštelės

LAIVAS RESTORANAS

pristatymas

2016.12.21, 18 val. Koncertų salėje „Saulė“ (Tilžės g. 140, Šiauliai)

2016.12.26, 17 val. VDU didžiojoje salėje (S. Daukanto g. 28, 44248, Kaunas)

2016.12.27, 18 val. Marijampolės kultūros centre (Vilkaviškio g. 2, Marijampolė)

Bilietus platina 1588

bei 1 val. iki koncerto pradžios vietoje. Bilietų kaina: 10, 12, 15 Eur.

Su „Laisvalaikio“ kortele 20% nuolaida 2 bilietams

BARDAI LT www.bardai.lt